

για τον ρόλο που παίζει η σεξουαλικότητα στη διαμόρφωση του (συγγραφικού) υποκειμένου

μα δεν έγινα άντρας»

ΚΟΥΤΣΟΜΠΟΛΙΟ, ΝΕΥΡΩΣΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Το τρίτο στεφάνι αρχίζει και τελειώνει με την αφηγήτρια Νίνα να βρίζει

την κόρη της («δεν μπορώ να την υποφέρω πια... Αρκετά την τάισα τόσα χρόνια!»).

Εικόνα οικιακή, μπτροπαράνοια εξόχως ελληνική που λίγο λίγο απλώνει. Η Νίνα λέει τη δική της ιστορία μαζί με την ιστορία της γειτόνισσας και πεθεράς της Εκάβης, και η

αφήγηση, σε ομόκεντρους κύκλους (οι γάμοι, το σπίτι, η γειτονιά, το έθνος), πιάνει από τον Δικασμό

μέχρι Κατοχή και Εμφύλιο. Η πρόκληση του μυθιστορήματος,

Κώστας Ταχτσής
**ΤΟ ΤΡΙΤΟ
ΣΤΕΦΑΝΙ**

ΕΠΙΜΕΤΡΟ: ΜΕΝΗΣ
ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΑΣ
ΕΚΔ. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

προφανής: σε μίμηση γλώσσας προφορικής, γιαγιά-Εκάβη μάνια-Νίνα, τσούκου τσούκου κουτσομπολιό, νεύρωση και υστερία, ξαναγράφουν την Ιστορία. Η πρώτη έκδοση του βιβλίου, το

1962, έμεινε απούλητη. Και ξαφνικά, μετά την επανέκδοσή του το 1970, *Το τρίτο στεφάνι* έγινε το πλέον ευπώλητο

ελληνικό βιβλίο του αιώνα. Γιατί; Ίσως λόγω της βαθιάς ιστορικοπολιτικής ειρωνείας του (η Νίνα «μιλάει» το 1951-52, νομίζοντας ότι δικασμός, βία και πολιτική αστάθεια τελείωσαν πια και όλα θα πάνε καλά!), αλλά σίγουρα και της αφτιασίδωτης δημοτικότητάς της. Η τεράστια επιτυχία του *Στεφανιού* μες στη Δικτατορία, πρέπει να ιδωθεί και ως αντίδραση απέναντι στην παπαδοπουλική καθαρεύουσα και τον εθνοστόμφο (Πρέκας!) στις φιέστες και τις «ιστορικές» ταινίες της εποχής. Είναι στο κλίμα αυτής της υποδοχής που ο Ταχτσής αποφάσισε να εκδώσει και *Τα Ρέστα*.

που εν τούτοις φαλτσάρει αριστοτεχνικά.

Στην πρώτη ιστορία, ο ήρωας προσπαθεί να προλάβει τα θελήματα που τον βάζει να κάνει η μάνα του χωρίς να καθυστερήσει ή να χάσει τα ρέστα· δεν πετυχαίνει πάντα κι έτσι δεν ξεφεύγει ούτε το ξύλο της ούτε την απειλή, «ή θα γίνεις άντρας και θα μάθεις να μην κλαις ή θα σε σκοτώσω από τώρα μια και καλή». Στον επίλογο του διηγήματος, ο αφηγητής, ως ενήλικος πια, θα μας πληροφορήσει ότι δεν εκπλήρωσε τη μητρική προσδοκία: «Αχ βρε μάνα... ακόμα δεν έμαθα το μάθημά μου. Ακόμα δεν έγινα άντρας».

Με διαφορετικά προσώπεια ο ήρωας, καθώς μεγαλώνει από ιστορία σε ιστορία, έρχεται συνεχώς αντιμέτωπος με παρόμοιες κοινωνικές επιταγές και τις περισσότερες φορές αποτυγχάνει: η «μοντέρνα» ανδρική εμφάνιση, το σχολείο και τα «αρρενωπά» μαθηματικά, η κοινωνική θέση, τα σεξουαλικά παιχνίδια με το ίδιο και

τη «κατάκτηση» του άλλου φύλου, ο έρωτας, το πανεπιστήμιο· όλα επιβάλλονται ως επικλήσεις κοινωνικής αξίας (πρέπει να γίνεις/κάνεις αυτό), με όλα ο ήρωας αναμετράται και σχεδόν όλες τις φορές κάτι δεν πάει καλά, κάπου ο ίδιος πάντα περισσεύει. Σχεδόν πάντα οι κοινωνικές αυτές «εγκλήσεις» αναδεικνύονται σχετικές με το κοινωνικό φύλο, την κοινωνική θέση του άνδρα και της γυναίκας, τον ανδρισμό και τη γυναικότητα. Και η αδυναμία του ήρωα να εναρμονιστεί πλήρως συνδέεται, όσο

προχωρούν τα διηγήματα, σχεδόν πάντα με την ομοφυλοφιλία του.

Ιστορία την ιστορία, ο πολλαπλός ήρωας αρχίζει να εξερευνά όχι μόνο τους ασφυκτικούς προσδιορισμούς του κοινωνικού φύλου, αλλά και τη σύνδεσή του(ς) με την ερωτική επιθυμία. Διαβασμένα σήμερα, μερικά διηγήματα εκπλήσσουν με την ερωτική τολμηρότητά τους: αυνανισμός με άλλα αγόρια, εφηβικός σεξουαλικός πειραματισμός, περιστασιακές ερωτικές εμπειρίες σε πάρκα και τουαλέτες. Καθώς η σεξουαλικότητα αναδύεται, οι ιστορίες γίνονται πιο περίπλοκες, πλαισιώνονται με σχόλια που χειραγωγούν και διαψεύδουν τις προσδοκίες του αναγνώστη, γεμίζουν κειμενική ειρωνεία. Καθώς από ένα σημείο και μετά η σεξουαλική εμπειρία συνδέεται ευθέως με την αφήγηση και τη γραφή («κλειδωνόμουν στο δωμάτιό μου και περιέγραφα στο ημερολόγιό μου τι είχα κάνει όλο το βράδι»), *Τα ρέστα* μοιάζουν όλο και περισσότερο να μιλάνε για την πα-

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΙΟΡΕΛΛΗΣ

Ήρθε ο καιρός να σταματήσουμε να αντιμετωπίζουμε τον Κώστα Ταχτσή σαν τον συγγραφέα-του-ενός-βιβλίου και να δούμε το στοίχημα που βάζουν τα υπόλοιπα κείμενά του. Ο κύκλος διηγημάτων «Τα ρέστα» (1972) που αμφισβητούν τις ξεκάθαρες σεξουαλικές ταυτότητες, είναι ίσως το αρτιότερο βιβλίο του

ράλληλη κατάκτηση του αφηγηματικού και του σεξουαλικού εαυτού. Στην τελευταία ιστορία ο αφηγητής είναι πια συγγραφέας, γράφει για τις δυναμικές γυναίκες της οικογένειάς του και ρίχνει και μια χοντροκομμένη αυτοψυχανάλυση κατά την οποία «θυμάται» την πρώτη του ερωτική επιθυμία: ειρωνευόμενος και τον εαυτό του, μάλλον, και τις προσδοκίες των αναγνωστών του, θα καταλήξει να περιγράφει την ερωτική θαλπωρή που ένιωσε κάποτε, ως βρέφος, δίπλα στον γυμνό... πατέρα του!

Οι σχέσεις με τον προοδευτικό χώρο

Κάτι που συχνά ξεχνάμε είναι το πόσο ο Ταχτσής στήριξε τη σχέση του με τις προοδευτικές προσδοκίες της εποχής του, εκτός των άλλων, και στο γεγονός ότι προέβαλε συντονισμένα στα γραπτά του και την ομοφυλόφιλη σεξουαλικότητα. Εκμεταλλευόμενος μάλιστα τα πορώδη όρια μεταξύ αφηγητή και συγγραφέα, έπαιξε εξαρχής και με τα όρια της αναφοράς στην ομοφυλοφιλία σε προσωπικό επίπεδο, αποκαλύπτοντας έντεχνα τη δική του ομοφυλόφιλη ταυτότητα και τις παρενδυτικές συνθήκες του, τις οποίες έτσι ενέτασσε στον συγγραφικό μύθο του. Δεν είναι τυχαίο ότι όσα διηγήματά του είχαν πρωτοδημοσιευθεί την περίοδο 1964-67 στο πρωτοποριακό «τετράδιο αναζητήσεων» Πάλι που εξέδιδε ο Νάνος Βαλαωρίτης, είναι όλα γραμμένα σε πρώτο πρόσωπο και υπαινίσσονται όλα την ομοφυλοφιλία του αφηγητή/συγγραφέα, ενώ ένα, το «Μικρό αυτοβιογραφικό δοκίμιο» του 1967, μιλάει και για την παρενδυσία του («όταν παρίστανα τη γυναίκα φαινόμενα τέλεια γυναίκα»). Το διήγημα αυτό είναι που θα κλείσει *Τα ρέστα* το 1972.

Η φιγούρα του ομοφυλόφιλου συγγραφέα που αυτοεκτίθεται είχε συνδηλώσεις δυναμει ριζοσπαστικές στα τέλη της δεκαετίας του '60, και ο Ταχτσής αυτό το εκμεταλλεύτηκε. Είναι όμως ενδιαφέρον ότι όταν κλήθηκε, ακριβώς λόγω της εικόνας που και ο ίδιος είχε καλλιεργήσει, να συμμετάσχει στο ομοφυλόφιλο κίνημα στα τέλη της

δεκαετίας του '70, τότε αισθάνθηκε άβολα, εκνευρίστηκε, πήρε θέσεις ανακόλουθες και αρνήθηκε να το παρακολουθήσει. Γιατί όμως συνέβη αυτό, μπορεί κανείς να το κατανοήσει αν ξαναδιαβάσει *Τα Ρέστα*.

Επαναστατικότητα

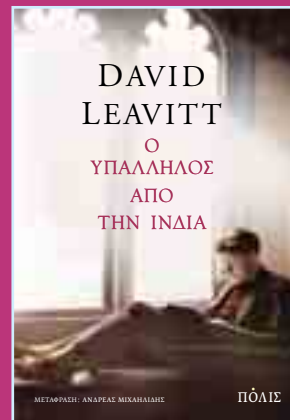
Από τη μια, λοιπόν, ένας ομοφυλόφιλος Ταχτσής κρυφοφαίνεται στις κουίντες των διηγημάτων και εξασφαλίζει το πλαίσιο τους· από την άλλη, όμως, μέσα από την επιμονή του στη διάσπαση του υποκειμένου, το βιβλίο αναδεικνύει ουσιαστικά τη ρευστότητα των κατηγοριών του κοινωνικού φύλου και τη διαβρωτική δράση της σεξουαλικότητας. Τα ρέστα μπορούν παράλληλα να διαβαστούν και ως ένα από τα πρώτα βιβλία πεζογραφίας που μιλούν τόσο ξεκάθαρα για το τι σημαίνει να μεγαλώνεις και να εκφράζεσαι ως ομοφυλόφιλος στην ελληνική κοινωνία, αλλά και ως η αμφισβήτηση των ξεκάθαρων σεξουαλικών ταυτοτήτων, περιλαμβανομένης και αυτής του ομοφυλόφιλου, του γκέι, της αδερφής, του παρενδυτικού. Πρόκειται για βιβλίο οριακό, ανοικτό, πληθυντικό, που σήμερα θα το ονομάζαμε με τη λέξη της θεωρητικής μόδας queer, δηλαδή σεξουαλικά ρευστό, αντικανονικό και επαναστατικό, και που γι' αυτό τον λόγο, ίσως σήμερα περισσότερο από τότε, μπορεί να δείξει και τη βαθιά πολιτική αξία του· σε πείσμα ίσως, πλην όμως σίγουρα και προς τέρψιν, του συγγραφέα του.

David Leavitt

Ο υπάλληλος από την Ινδία

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Η αληθινή ιστορία της σχέσης ανάμεσα στον διάσημο Βρετανό μαθηματικό Γκ.Χ. Χάρντι και τον άγνωστο ιδιοφυή Ινδό αυτοδίδακτο μαθηματικό Σρινιβάσα Ραμάνουτζαν. Το βιβλίο αναπλάθει με ιστορική ακρίβεια το πνευματικό και πολιτικό κλίμα των χρόνων του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και ζωντανεύει με συναρπαστικό τρόπο την ακαδημαϊκή ατμόσφαιρα στο Κέιμπριτζ, ενώ μεταξύ άλλων κάνουν την εμφάνισή τους ο Ντ.Χ. Λώρενς, ο Μπέρτραντ Ράσελ, ο Τζων Μέυναρντ Κένυς και ο Λούντβιχ Βίτγκενσταϊν.

ΠΟΛΙΣ

BIBΛΙΟΠΛΗΘΙΟ: ΑΙΟΛΟΥ 33
τηλ.: 210 36 43 382, fax: 210 36 36 501
e-mail: info@polis-ed.gr